

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА. КОНСТИТУЦІЙНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341.1

DOI 10.32782/2523-4269-2025-90-3-10

Кірик Алла Юріївна,

доктор філософії в галузі права,

доцент кафедри міжнародного та європейського права

(Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,

м. Хмельницький)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0729-5986>

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО МИРУ ТА БЕЗПЕКИ В ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Стаття присвячена питанню діяльності регіональних організацій із гарантування міжнародної безпеки. Особлива увага приділена механізмам підтримки миру та безпеки в межах кожної з регіональних організацій. Акцентується увага на наявності спільних збройних сил, які створюються для захисту цивільного населення в надзвичайних ситуаціях, що є наслідком збройних конфліктів, або в разі стихійних лих і для протидії викликам, які виникають в регіоні. Установлено, що досліджені регіональні організації у сфері безпеки можна розділити на дві категорії: регіональні організації безпекової компетенції (Організація з безпеки і співробітництва в Європі, Організація Північноатлантичного договору) та регіональні організації загального характеру, які місять елементи безпекової співпраці (Африканський Союз, Асоціація держав Південно-Східної Азії, Європейський Союз, Ліга арабських держав). Особливу увагу приділено миротворчій діяльності, яка залишається одним із найефективніших інструментів реагування на сучасні виклики глобальному миру та безпеці.

Ключові слова: регіональні організації, міжнародна безпека, регіональна безпека, миротворчі сили, співпраця в галузі безпеки, міжнародний конфлікт, ООН.

Постановка проблеми. Забезпечення миру та гарантування безпеки є однією з найактуальніших проблем сьогодення. Глобальна система гарантування міжнародної безпеки представлена Організацією Об'єднаних Націй (далі – ООН), ключовим органом якої є Рада Безпеки ООН. Саме цей орган має право визначати, чи існує у світі загроза агресії, яких заходів необхідно вжити для того, щоб зберегти мир і міжнародну безпеку. Регіональна система колективної безпеки є частиною глобальної системи, яка в останні роки стає все більш ефективним засобом підтримки міжнародного миру та безпеки. Нині у процесі підтримання миру та безпеки задіяно багато регіональних організацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Натепер є низка праць, присвячених питанню регіональних систем співробітництва у сфері безпеки. Серед таких варто виокремити праці українських дослідників С. Авер'янова [1], О. Карпенко [2], М. Лизун [3], І. Ліщинського [3], В. Хвіст [4]. Окремі аспекти діяльності регіональних організацій у сфері безпеки висвітлено в дисертаційному дослідженні С. Авер'янова, де він розкриває питання безпекової діяльності Асоціації держав Південно-Східної Азії (далі – АСЕАН) у зазначеному

регіоні [1]. О. Карпенко свою працю присвятила створенню порівняльного профілю інституційного забезпечення регіональних комплексів безпеки. Заслуговує на особливу увагу позиція автора щодо того, що сучасні регіональні безпекові комплекси різняться за ступенем інтеграції безпекових питань на рівні міждержавних установ – від порівняно цілковитої інтеграції підходів щодо врегулювання проблем безпеки (на рівні Європейського Союзу (далі – ЄС)) до слабкої безпекової взаємодії [2, с. 72]. І. Ліщинський і М. Лизун дослідили питання управління регіональною безпекою та визначили, що вона являє собою комплекс інститутів і заходів на глобальному, регіональному та національному рівнях [3]. У праці В. Хвіст розглядається поняття «миротворчість», досліджуються функції та форми участі міжнародних організацій у глобальних політичних процесах і врегулюванні міжнародних конфліктів [4].

Окрім того, ґрунтовними є напрацювання й закордонних науковців, серед яких варто виділити праці Амандин Гнангенон і Стефані С. Хофманн [5]. У своїй роботі вони наголошують на тому, що співпраця у сфері регіональної безпеки – це будь-яка спроба зменшити збройне насильство в межах або на кордонах регі-

ону, досліджують різні види регіональних організацій безпеки.

Незважаючи на наявність сучасних досліджень, варто зазначити, що питання організаційно-правових механізмів забезпечення міжнародного миру та безпеки в діяльності регіональних організацій висвітлені мало та потребують більш широкого дослідження.

Мета статті – дослідити організаційно-правові механізми забезпечення міжнародного миру та безпеки в діяльності регіональних організацій: Організації з безпеки і співробітництва в Європі (далі – ОБСЄ), Європейського Союзу, Організації Північноатлантичного договору (далі – НАТО), АСЕАН, Африканського Союзу (далі – АС), Ліги арабських держав (далі – ЛАД). Проаналізувати підходи до вирішення проблем безпеки та механізми гарантування миру та безпеки регіональними організаціями.

Виклад основного матеріалу. У ст. 52 розд. VIII Статуту ООН наголошено, що не виключається існування регіональних угод або органів для розв'язання питань, що стосуються підтримки міжнародного миру й безпеки, які відповідають регіональним діям, за умови, що такі угоди або органи та їхня діяльність сумісні із цілями та принципами ООН. Окрім того, члени ООН, що уклали такі угоди або складають такі органи, повинні докласти всіх зусиль для досягнення мирного врегулювання місцевих конфліктів за допомогою таких регіональних угод або таких регіональних органів до передачі цих конфліктів у Раду Безпеки [6].

Регіональні системи колективної безпеки є частиною системи глобальної безпеки та мають узгоджуватися із цілями та принципами Статуту ООН.

ОБСЄ розглядають як найбільшу у світі регіональну організацію безпеки, яка об'єднує 57 держав-членів. ОБСЄ об'єднує США та Канаду, усі європейські держави та держави Центральної Азії [7]. Гельсінський заключний акт є ключовим документом організації, який містить зобов'язання підписантів у воєнно-політичній, економічній, екологічній сферах і правах людини та встановлює принципи, що регулюють поведінку між державами [8].

Важливо відзначити, що ОБСЄ функціонує як така, що постійно діє, конференція держав із забезпечення миру, де рішення ухвалюються одногласно. Головним пріоритетом є захист прав людини та прав меншин, сприяння демократії та спостереження за виборами, а також запобігання, моніторинг і врегулювання конфліктів у державах-учасниках.

Для розбудови миру та безпеки ОБСЄ розробив воєнно-політичний вимір, який охоплює контроль над озброєннями, боротьбу із транскордонною злочинністю, реформу поліції, раннє запобігання через Центр запобігання конфліктам [7]. Основними інструментами ОБСЄ, які діють у воєнно-політичному вимірі, є Форум зі співробітництва у сфері безпеки, Комітет безпеки ОБСЄ та Щорічна конференція з огляду безпеки [9].

Діяльність ОБСЄ у воєнному вимірі передбачає також використання національних збройних сил, зокрема й поліції, для миротворчої діяльності. Як наслідок, такі заходи сприяють і зміцнюють регіональну безпеку шляхом спільної участі в контролі над озброєннями, управлінні кордонами, боротьбі з тероризмом, урегулюванні конфліктів і військовій реформі.

Операції на місцях, або так звані польові місії, є ключовим інструментом запобігання конфліктам. Нині ОБСЄ проводить 12 польових операцій у Східній та Південно-Східній Європі, на Південному Кавказі

та в Центральній Азії. Польові операції ОБСЄ у сфері запобігання конфліктам і їх урегулювання мають різноманітні завдання, як-от: сприяння політичним процесам, спрямованим на запобігання конфліктам або їх урегулювання; забезпечення своєчасного інформування про розвиток ситуації в конкретній країні чи регіоні; допомога у сприянні діалогу та моніторинг ситуації [10].

Наприклад, у 2014 р. розпочала роботу Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні, яка була створена через агресивні дії Росії. Неозброєна цивільна місія діяла на постійній основі в усіх регіонах України та припинила свою діяльність 31 березня 2022 р. Поставлені перед нею завдання полягали в неупередженому й об'єктивному спостереженні та звітуванні про безпекову ситуацію в Україні, а також сприянні діалогу між усіма сторонами конфлікту. Звичайно, місія не була інструментом урегулювання конфлікту, але вона слугувала засобом для збору інформації про безпекову ситуацію в зоні відповідальності. За період своєї роботи вона збирила важливу інформацію, яка підтверджує порушення базових принципів і зобов'язань у рамках ОБСЄ, здійснювала моніторинг ситуації з дотриманням прав людини й основних свобод, сприяла діалогу з метою зменшення напруженості [11].

Під час розгляду європейської безпеки варто згадати про ЄС, який об'єднує 27 європейських держав. Від створення перших Європейських Співтовариств було досягнуто значного прогресу в покращенні спроможності ЄС долати виклики безпеці. Поточний механізм боротьби із загрозами безпеці в ЄС зосереджений у Спільній безпековій і оборонній політиці.

Відповідно до ст. 42 ДЄС Спільна безпекова й оборонна політика є невід'ємною частиною спільної зовнішньої та безпекової політики та забезпечує Союзові оперативну спроможність, що спирається на цивільні та військові засоби [12].

Спільну політику безпеки й оборони, яка встановлює рамки ЄС для оборони та врегулювання криз, очолює Верховний представник ЄС із закордонних справ і політики безпеки. Верховний представник є центральною фігурою в цій системі. Він очолює спеціалізоване агентство ЄС, Європейське оборонне агентство, забезпечує політичне керівництво Європейською службою зовнішніх справ [13].

Європейське оборонне агентство відповідає за посилення оборонних можливостей, сприяння європейському співробітництву у сфері озброєнь, створення конкурентоспроможного європейського ринку воєнного обладнання та збільшення ефективності європейських оборонних досліджень і технологій [14, с. 769].

Варто відразу зазначити, що ЄС не має власних збройних сил і єдиного військового командування, натомість держави надають ресурси та війська для спільних місій, які координуються через Європейську службу зовнішніх справ. Для підтримки міжнародного миру та безпеки ЄС використовує цивільні та воєнні засоби в місіях поза межами Союзу.

Відповідно до ст. 43 ДЄС місії охоплюють спільні операції з роззброєння, гуманітарні та рятувальні операції, надання консультацій і допомоги у військових справах, місії запобігання конфліктам і миротворчі, місії збройних сил з урегулювання кризових ситуацій, зокрема й установа миру та постконфліктної стабілізації. Усі ці місії можуть сприяти боротьбі проти тероризму, зокрема й підтримці третіх країн у боротьбі проти тероризму на їхніх територіях [12].

Рішення ЄС про розгортання місій або операцій зазвичай ухвалюються на запит країни-партнера або на основі резолюції Ради Безпеки ООН. Найбільш яскравим доказом ефективності ЄС в запобіганні конфліктам і розбудові миру є низка його поточних місій і операцій.

Свою першу миротворчу операцію ЄС провів у 2003 р. під назвою «Артеміда», що проходила на північному сході Конго. Вищезгадана операція дала поштовх державам – членам ЄС створити невеликі підрозділи, що швидко розгортаються, які могли б утрутитися в конфлікти за межами Європи, зокрема в Африці [15]. Метою таких операцій була стабілізація ситуації доти, доки не буде досить військових сил ООН або збройних сил інших організацій.

Відтоді, як у 2003 р. було розпочато перші місії та операції, ЄС провів понад 40 закордонних операцій, цивільні та військові місії та операції в кількох країнах Європи, Африки й Азії. Станом на тепер діє 24 поточні місії та операції ЄС, зокрема: 13 цивільних, 10 військових і 1 цивільно-військова ініціатива [16].

Не можна не згадати ще одну важливу організацію в системі міжнародної безпеки – НАТО, яка складається із 32 держав і об'єднує безпеку Північної Америки та безпеку Європи [17]. Держави – члени Альянсу співпрацюють одна з одною з питань оборони та безпеки, просування демократичних цінностей. Коли дипломатичні зусилля зазнають невдачі, НАТО має військовий потенціал для проведення операцій з урегулювання криз.

Північноатлантична рада є головним органом НАТО, що ухвалює політичні рішення, але, окрім політичних структур, НАТО також включає військові структури. Військовий комітет об'єднує начальників штабів країн-членів і Міжнародний військовий штаб. Командна структура складається з Оперативного командування Альянсу, яке відповідає за планування та проведення всіх операцій Альянсу, і Командування трансформації Альянсу, яке відповідає за військову адаптацію.

НАТО має військовий потенціал для проведення операцій із запобігання та реагування на надзвичайні ситуації самостійно або у співпраці з іншими країнами та міжнародними організаціями. Альянс має можливість проводити широкий спектр військових операцій і місій. На тепер під командуванням НАТО діє 5 операцій і місій [18].

Варто зазначити, що численні військові операції характеризують НАТО не лише як регіонального, а і як глобального гравця безпеки. Юридичною основою військових операцій НАТО є Північноатлантичний договір, укладений у 1949 р. Особливо важливою є ст. 5 Договору, оскільки в ній йдеться про те, що збройний напад на одну чи більше держав – членів НАТО вважається нападом на всіх членів, кожна держава-член зобов'язується вжити заходів для відновлення та підтримки безпеки в північноатлантичному регіоні [19].

Як підкреслюють І. Ліщинський та М. Лизун, управління регіональною безпекою дедалі більше здійснюється не лише вузькоспеціалізованими організаціями, як-от ОБСЄ чи НАТО, але й багатопрофільними регіональними організаціями, які спочатку мали економічні та політичні цілі, згодом поєднали з безпековими, як-от ЄС чи АСЕАН [3].

В Азії АСЕАН належить центральне місце у структурі безпеки. Організація була створена в 1967 р. для координації співпраці між державами-членами в різних сферах, зокрема й у політичній, економічній і науково-культурній [20].

Основною метою діяльності АСЕАН є економічне зростання, соціальний і культурний розвиток у регіоні Південно-Східної Азії, який неможливий без сприяння регіональному миру та стабільності. Нині в АСЕАН входять 10 країн: Філіппіни, Таїланд, Індонезія, Малайзія, Сінгапур, Бруней, В'єтнам, Лаос, М'янма (Бірма) та Камбоджа [20]. Нині підтримання миру та безпеки в регіоні є одним з основних напрямів діяльності цієї організації. Відповідно до п. 1 ст. 1 Статуту АСЕАН основними цілями є підтримка та сприяння миру, безпеці, стабільності та подальшому зміцненню цінностей щодо миру в регіоні [21]. Статут АСЕАН визначає механізми, які можуть застосовуватись для підтримки миру та безпеки в регіоні. Такі механізми охоплюють ухвалення рішень за принципом консультацій і консенсусу; урегулювання спорів за допомогою створення арбітражу; співпрацю з іншими країнами, організаціями, регіональними та міжнародними установами [21].

Наявність цих механізмів допомагає організації сприяти діалогу між державами-членами, знаходити шляхи вирішення конфліктів і зміцнювати довіру. Ці механізми реалізуються завдяки Регіональному форуму АСЕАН, Форуму міністрів оборони АСЕАН і АСЕАН плюс, а також Східноазіатському саміту.

Одним з аргументів, який підтверджує внесок АСЕАН у розбудову миру та безпеки в регіоні, є ухвалення низки актів, серед яких варто виділити Декларацію зони миру, свободи та нейтралітету в Куала-Лумпурі, яка була ухвалена в 1971 р. Декларація підтверджувала, що країни-члени сповнені рішучості докласти необхідних зусиль, щоб отримати визнання та повагу до Південно-Східної Азії як регіону миру, свободи та нейтралітету, вільного від будь-якого втручання з боку країн за межами регіону [22].

У 1995 р. укладено Договір про створення зони, вільної від ядерної зброї, у Південно-Східній Азії [23]. Зона, вільна від ядерної зброї, у Південно-Східній Азії стала однією з п'яти наявних зон у світі, сприяє створенню мирного середовища на глобальному рівні.

Водночас були докладені зусилля для підвищення політичної та безпекової співпраці в рамках організації на більш високий рівень шляхом створення Співтовариства політики та безпеки АСЕАН. Метою Співтовариства є підтримка політичних і безпекових відносин між державами – членами АСЕАН, сприяння збереженню миру та запобігання політичній напруженості у сфері безпеки.

Як зазначає С. Авер'янов у своєму дисертаційному дослідженні, співтовариство політики та безпеки АСЕАН функціонує як форма співробітництва держав-членів без створення воєнної організації та спільних військових сил. Суть такого співробітництва зводиться до того, що міністри закордонних справ і оборони держав-членів збираються на регулярні зустрічі, де розробляють спільні плани дій у разі загрози безпеці. Розроблена державами-учасниками спільна програма безпеки передбачає створення системи попередження про напади піратів, постійний обмін інформацією, спільні навчання та підготовку особового складу у військових навчальних закладах держав АСЕАН. Наприклад, для боротьби з морським піратством і протидії тероризму проводяться щорічні спільні навчання [1, с. 100–101].

Як зазначалося раніше, АСЕАН не має постійних військових сил, що підтверджує її небажання втрутатись у міждержавні суперечки, віддає перевагу двосторонній дипломатії. Однак варто зазначити, що були спроби створити спільні миротворчі сили, але

вони були відхилені через занепокоєння окремих держав щодо свого суверенітету та дотримання принципу невтручання у внутрішні справи держави [24]. Проте нині більшість членів АСЕАН різною мірою беруть участь у миротворчих операціях ООН і створили національні центри підготовки миротворців [25].

Серед регіональних організацій Африки важливу роль відіграє АС, який, серед іншого, прагне гарантувати безпеку своїм державам – членам. АС зарекомендував себе як центральна організація безпеки на континенті. Він виник у 2001 р. з Організації африканської єдності, яка вже була заснована в 1963 р. тридцятьма африканськими державами. Нині всі африканські держави, окрім Марокко, є членами Союзу, зараз їх п'ятдесят три. Однією із цілей АС було розроблення нової архітектури миру та безпеки на континенті, яка б забезпечувала захист суверенітету, територіальної цілісності та незалежності своїх держав-членів, сприяла миру, безпеці та стабільності в Африці, захищала права людини [26].

Серед органів у структурі АС Рада миру і безпеки є найважливішою для підтримки миру та безпеки в регіоні. Рада складається з п'ятнадцяти членів, які вибираються Генеральною асамблеєю глав держав Союзу. До повноважень Ради входить надання дозволу на проведення миротворчих місій і надання рекомендацій Генеральній асамблеї щодо можливого збройного втручання відповідно до ст. 4 Установчого акта АС. Для виконання рішень Ради були створені Африканські сили швидкого реагування, які можуть бути розгорнуті в Африці, якщо ООН не зможе швидко реагувати на конфлікти в регіоні.

Важливим інструментом для підтримки миру та безпеки в регіоні є миротворча діяльність, яка виконує низку місій, як-от: припинення конфлікту шляхом надання допомоги сторонам у забезпеченні та дотриманні мирних угод, захист цивільних, зменшення рівня насильства, підтримка виборів і перехідних процесів, стабілізація чи примусу до миру проти повстанців чи екстремістських груп.

Африканський Союз є активним прихильником миротворчих операцій, провів приблизно двадцять операцій [27]. АС діє відповідно до правової бази, передбаченої Установчим актом АС, де у ст. 4 (h) передбачено повноваження організації втручатися у справи держав-членів у разі воєнних злочинів, геноциду та злочинів проти людяності [26].

Натепер здійснено такі операції, як: Місія АС в Сомалі, Місія АС й ООН у Дарфурі; Ініціатива регіонального співробітництва для ліквідації Армії опору Бога; Спостерігачі із прав людини та військові експерти в Бурунді [27]. Одна з найважливіших операцій була розгорнута в Сомалі у 2007 р., після того, як країна пережила шістнадцять років анархії, а інші міжнародні місії не змогли відновити порядок. Через шістнадцять років після втручання АС Сомалі відновило свій уряд і вигнало терористів із більшої частини країни [28].

Миротворчі операції є критично важливим засобом вирішення основних проблем безпеки Африки. Незважаючи на успіх, миротворчі місії продовжують стикатися із проблемами, а саме браком фінансування. Наприклад, бюджет АС на 2022 р. становив 650 мільйонів доларів. З них 176 мільйонів доларів пішли на операції, а 195 мільйонів – на програми. Внески держав-членів покривають лише частину цих витрат. Бюджет миру та безпеки в розмірі 279 мільйонів доларів в основному фінансується донорами [29]. Масштабні місії під про-

водом АС залежать від фінансування ООН, ЄС й інших міжнародних донорів.

Іншою важливою регіональною організацією є Ліга арабських держав, яка була заснована 22 березня 1945 р., що зробило її однією з перших регіональних організацій у світі. Сирія, Йорданія, Ірак, Саудівська Аравія, Ліван, Єгипет і Ємен були державами – засновниками ЛАД, до складу якої зараз входять 22 арабські держави.

Безпекове співробітництво в ЛАД базується на Договорі про взаємну оборону й економічне співробітництво, укладеному в 1950 р., який покликаний зміцнити колективну безпеку, координувати заходи військової оборони між державами-членами. Передумовою укладення цього акта стала низка конфліктів, а також війна частини арабських держав з Ізраїлем. Договір передбачав створення декілька нових органів, серед яких Спільна рада оборони, Постійна військова комісія і Економічна рада [30].

Спільна Рада безпеки відповідно до ст. 6 Угоди об'єднує міністрів закордонних справ і міністрів оборони арабських країн. Завданнями цього органу є: допомога постраждалим арабським державам, ужиття заходів колективної самооборони для відсічі агресії та відновлення миру та безпеки, організація співробітництва у сфері підготовки засобів індивідуального та колективного захисту від можливої збройної агресії [30]. Постійна військова комісія розробляє плани спільної оборони, організовує спільні навчання та звітує перед Спільною радою оборони.

Примітно, що хоча в договорі міститься пункт, який зобов'язує всі арабські держави відбивати будь-яку агресію в арабській державі військовими й економічними засобами, цей пункт не застосовується. Арабський механізм безпеки використовується тоді, коли арабська держава, яка зазнала нападу, звертається із проханням про це до Спільної ради оборони. Тоді Рада схвалює запит арабських держав, які зазнали вторгнення, щоб країни – члени Ліги вжили відповідних заходів.

У 2015 р. був розроблений протокол щодо формування спільних збройних сил арабських держав, оскільки Рада ЛАД на найвищому рівні ухвалила резолюцію, яка передбачала створення спільних збройних сил для підтримки національної безпеки відповідно до Статуту Ліги арабських держав і Договору про взаємну оборону і економічне співробітництво [31]. Однією із причин для формування спільних сил стала подія, яка відбулась у Лівії у 2015 р. Тоді бойовики безжально обезголовили двадцять одного єгиптянина-копта, що прибули до Лівії на заробітки [32].

Роль Об'єднаних арабських сил полягає в наданні допомоги, зокрема й гуманітарної, захисті цивільного населення в надзвичайних ситуаціях, що виникли внаслідок спалаху збройного конфлікту або в разі стихійних лих, а також у протидії викликам і терористичним загрозам.

Висновки. Проведене дослідження дає змогу виділити такі особливості діяльності регіональних організацій для підтримки миру та безпеки:

1) незважаючи на велику кількість регіональних організацій, які опікуються співпрацею у сфері безпеки, вони багато в чому різняться. Передусім не всі організації були задумані для безпекової співпраці, як, наприклад, НАТО і ОБСЄ, більшість організацій у процесі своєї діяльності почали розглядати співпрацю у сфері безпеки як важливий напрям діяльності (наприклад, АС, АСЕАН, ЄС, ЛАД.) Тому всі досліджені регі-

ональні організації у сфері безпеки можна розділити на дві категорії: регіональні організації безпекової компетенції (ОБСЄ, НАТО) та регіональні організації загального характеру, які місять елементи безпекової співпраці (АС, АСЕАН, ЄС, ЛАД);

2) кожна з досліджених регіональних організацій має власний підхід до вирішення проблем безпеки та механізми забезпечення миру та безпеки в регіоні. Основними інструментами ОБСЄ, які діють у військово-політичному вимірі, є Форум співробітництва у сфері безпеки, Комітет безпеки ОБСЄ та Щорічна конференція з огляду безпеки. Діяльність ОБСЄ у військовому вимірі передбачає також використання національних збройних сил, зокрема й поліції, для миротворчої діяльності. Спільна політика безпеки й оборони ЄС підтримується низкою спеціальних агентств та інституцій. Нині функціонують Європейське оборонне агентство та Європейська служба зовнішніх справ. ЄС не має власних збройних сил, натомість держави надають ресурси та війська для спільних місій. У НАТО до військових структур належить Військовий комітет, який об'єднує начальників штабів країн-членів і міжнародний військовий штаб. Структура командування складається з Оперативного командування Альянсу та Командування з питань трансформації Альянсу. НАТО має під своїм командуванням військові сили з контролем, комунікаційними структурами, розвідкою та транспортними можливостями. АСЕАН, будучи торговою організацією, за головну мету має мир і стабільність між державами-членами. Важливим кроком стало створення Співтовариства політики та безпеки АСЕАН. Проте через суворе дотримання принципу невтручання у внутрішні справи держав спільних військових сил не було створено. Африка виступає континентом, де постійно відбуваються внутрішні конфлікти, регіональні громадянські війни та конфлікти за ресурси. У зв'язку із цим, регіональна співпраця у сфері безпеки є вкрай важливою. Головним органом АС у справах конфліктів

є Рада миру та безпеки, яка оточена системою другорядних і допоміжних органів і Африканськими резервними силами. У ЛАД відповідно до Договору про взаємну оборону й економічне співробітництво створено Спільну раду оборони та Постійну військову комісію. У 2015 р. був розроблений протокол щодо формування спільних арабських сил;

3) варто відзначити, що миротворчі місії і операції є ключовим напрямом діяльності багатьох регіональних організацій безпекового співробітництва. Миротворча діяльність залишається одним із найефективніших інструментів реагування на сучасні виклики глобальному миру та безпеці. Незважаючи на те, що миротворча діяльність не вирішує всіх проблем, вона здатна підтримувати ситуацію, захищати цивільне населення. Також місії часто відіграють ключову роль у створенні сприятливих умов для продовження або відновлення переговорів. Серед досліджуваних організацій є ті, які передбачають використання миротворчих операцій у разі необхідності, як-от: ОБСЄ, ЄС, НАТО, АС, ЛАД. Окрім того, багато регіональних організацій створили правові рамки для проведення миротворчих місій у своїх договорах. АС, наприклад, діє на основі Установчого акту, який надає організації повноваження втручатися в разі воєнних злочинів, геноциду та злочинів проти людяності на території держав-членів. Договір про ЄС також передбачає, що Союз може надсилати військові та цивільні місії для запобігання конфліктам, підтримки миру та зміцнення міжнародної безпеки.

Незважаючи на деякі проблеми в роботі регіональних організацій, як-от обмежені ресурси та внутрішні суперечки, усе ж таки можна визначити їх ефективними засобом підтримки міжнародного миру та безпеки. Регіональні організації здебільшого краще здатні врегульовувати конфлікти через їхню близькість, подібні мовні та культурні аспекти та розуміння того, що невинні конфлікти можуть стати проблемою для всього регіону.

Список використаних джерел

1. Авер'янов С. Безпекова діяльність АСЕАН у Південно-Східній Азії: дис. ... канд. пол. наук : 23.00.04. Київ, 2021. 254 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Averianov_Serhii/Bezpekova_diiialnist_ASEAN_u_PivdennoSkhidnii_Azii.pdf.
2. Карпенко О. Регіональні безпекові комплекси в сучасних умовах. *Економіка: реалії часу* : науковий журнал. 2023. № 3 (67). С. 74–85. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8317384>.
3. Ліщинський І., Лизун М. Концептуальні візії регіональної та глобальної безпеки. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2020. Вип. 2. С. 148–161. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vtneu_2020_2_13.
4. Хвіст В. Функції та форми участі міжнародних організацій у світополітичних процесах і врегулювання міжнародних конфліктів. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*. 2022. Т. IV. С. 36–46. URL: https://www.researchgate.net/publication/364477244_Funkcii_ta_formi_ucasti_miznarodnih_organizacij_u_svitopolitichnih_procesah_i_vreguluvanna_miznarodnih_konfliktiv.
5. Gnanguénon A., Hofmann S.C. Regional security cooperation. *Handbook of Regional Cooperation and Integration* / Ph. De Lombaerde (ed.). Edward Elgar Publishing, 2024. Ch. 7. P. 164–181.
6. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26.06.1945 р. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf.
7. Who we are. *Organization for Security and Co-operation in Europe*. URL: <https://www.osce.org/whatistheosce>.
8. Helsinki Final Act. *Organization for Security and Co-operation in Europe*. URL: <https://www.osce.org/helsinki-final-act>.
9. Forum for Security Co-operation. *Organization for Security and Co-operation in Europe*. URL: <https://www.osce.org/forum-for-security-cooperation>.
10. Where we are. *Organization for Security and Co-operation in Europe*. URL: <https://www.osce.org/where-we-are>.
11. Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ). URL: <https://mfa.gov.ua/miznarodni-vidnosini/organizaciya-z-bezpeki-ispivrobitnictva-v-yevropi>.
12. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу із протоколами та деклараціями від 25.03.1957 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text.
13. EU High Representative for Foreign Affairs and Security Policy. *European Council, Council of the European Union*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/high-representative-foreign-affairs-security-policy/>.

14. Подойніцин В., Яфонкін А., Манжай О. Правові засади оборонної стандартизації Європейського Союзу. *Аналітично-порівняльне правознавство*. Ужгород, 2024. № 2. С. 766–772.
15. Tomolya János. Operation “Artemis”: The First Autonomous EU-led Operation. *ARMS*. 2015. Vol. 14. № 1. P. 121–132. URL: https://www.researchgate.net/publication/356606581_Operation_Artemis_The_First_Autonomous_EU-led_Operation.
16. Missions and Operations. *European Union websites*. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/missions-and-operations_en.
17. Member countries. *North Atlantic Treaty Organization*. URL: <https://www.nato.int/nato-welcome/index.html>.
18. Operations and missions: past and present. *North Atlantic Treaty Organization*. URL: https://www.nato.int/cps/ra/natohq/topics_52060.htm.
19. The North Atlantic Treaty. Washington D.C. 4 April 1949. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm.
20. About ASEAN. *The ASEAN Secretariat*. URL: <https://asean.org/about-asean>.
21. The ASEAN Charter (30th Reprint). *Association of Southeast Asian Nations*. URL: <https://asean.org/book/the-asean-charter-30th-reprint/>.
22. Zone of peace, freedom and neutrality declaration. Adopted by the Foreign Ministers at the Special ASEAN Foreign Ministers Meeting in Kuala Lumpur, Malaysia on 27 November 1971. URL: https://www.icnl.org/wp-content/uploads/Transnational_zone.pdf.
23. Treaty on the Southeast Asia Nuclear Weapon-Free Zone. *The ASEAN Secretariat*. URL: <https://asean.org/treaty-on-the-southeast-asia-nuclear-weapon-free-zone/>.
24. ASEAN and ADMM: Climbing Out of a Deep Hole. *FULCRUM*. URL: <https://fulcrum.sg/asean-and-admm-climbing-out-of-a-deep-hole/>.
25. Prashanth Parameswaran. Malaysia Wants an ASEAN Peacekeeping Force. *Diplomat*. URL: <https://thediplomat.com/2015/02/malaysia-wants-an-asean-peacekeeping-force/>.
26. Constitutive Act. *African Union*. URL: <https://au.int/en/constitutive-act>.
27. The Peace & Security Council. *African Union*. URL: <https://au.int/en/psc>.
28. African-led Peacekeeping Proves Its Value, but Faces Challenges. *ADF*. URL: <https://adf-magazine.com/2023/11/african-led-peacekeeping-proves-its-value-but-faces-challenges/>.
29. Nantulya P. The African Union at 20: Much Accomplished, More Challenges Ahead. *Africa Centre for Strategic Studies*. 2022. URL: <https://africacenter.org/spotlight/african-union-20-much-accomplished-more-challenges-ahead/>.
30. Treaty of Joint Defense and Economic Cooperation Between the States of the Arab League, June 17, 1950. Lillian Goldman Law Library. URL: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/arabjoin.asp.
31. Arab summit agrees on unified military force for crises. March 29, 2015. *Reuters*. URL: <https://www.reuters.com/article/mideast-arabs-communicate-idUSL6N0WV03T20150329/>.
32. У Лівії ісламісти обезголовили 21 єгипетського християнина-копта. *TCH*. URL: <https://tsn.ua/svit/u-liviyi-islamisti-obezgolovili-21-yegipetskogo-hristiyanina-kopta-409520.html>.

References

1. Aver'ianov, S. (2021) Bezpekova diial'nist' ASEAN u Pivdenno-Skhidnij Azii [ASEAN Security Activities in Southeast Asia]. *Candidate's thesis*. Kyiv. Retrieved from: https://shron1.chtyvo.org.ua/Averianov_Serhii/Bezpekova_diialnist ASEAN_u_PivdennoSkhidnij_Azii.pdf [in Ukrainian].
2. Karpenko, O. (2023) Rehionalni bezpekovi kompleksi v suchasnykh umovakh [Regional Security Complexes in the Present Conditions]. *Ekonomika: realii chasu. Naukovyi zhurnal – Economics: realities of the time. Scientific journal*. № 3 (67). 74–85. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8317384> [in Ukrainian].
3. Lishchynskyi, I., Lyzun, M. (2020) Kontseptualni vizii rehionalnoi ta hlobalnoi bezpeky [Conceptual visions of regional and global security]. *Visnyk Ternopil'skoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu – Bulletin of the Ternopil National Economic University*. Vyp. 2. 148–161. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vtneu_2020_2_13 [in Ukrainian].
4. Khvist, V. (2022) Funktsii ta formy uchasti mizhnarodnykh orhanizatsii u svitopolitychnykh protsesakh i vrehuliuvannia mizhnarodnykh konfliktiv [Functions and forms of participation of international organizations in worldpolitical processes and settlement of international conflicts]. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*. 2022. T. IV. 36–46. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/364477244_Funkcii_ta_formi_uchasti_mizhnarodnih_organizacij_u_svitopolitichnih_procesah_i_vreguluvanna_mizhnarodnih_konfliktiv [in Ukrainian].
5. Gnanguénon, A., & Hofmann, St.C. (2024). Regional security cooperation, Chapters, in: Philippe De Lombaerde (ed.), *Handbook of Regional Cooperation and Integration*, chapter 7, pages 164–181, Edward Elgar Publishing [in English].
6. Statut Orhanizatsii Ob'iednanykh Natsij (1945) [Charter of the United Nations]. Retrieved from: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf [in Ukrainian].
7. Organization for Security and Co-operation in Europe. Who we are. www.osce.org. Retrieved from: <https://www.osce.org/whatistheosce> [in English].
8. Helsinki Final Act. *Organization for Security and Co-operation in Europe*. Retrieved from: <https://www.osce.org/helsinki-final-act> [in English].
9. Forum for Security Co-operation. *Organization for Security and Co-operation in Europe*. Retrieved from: <https://www.osce.org/forum-for-security-cooperation> [in English].
10. Where we are. *Organization for Security and Co-operation in Europe*. Retrieved from: <https://www.osce.org/where-we-are> [in English].
11. Orhanizatsiia z bezpeky i spivrobitnytstva v Yevropi (OBSYe) [Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE)]. Retrieved from: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/organizaciya-z-bezpeki-ispivrobitnictva-v-yevropi> [in Ukrainian].

12. Konsolidovani versii Dohovoru pro Yevropejs'kyj Soiuz ta Dohovoru pro funktsionuvannia Yevropejs'koho Soiuzu z protokolamy ta deklaratsiiamy (25.03.1957) [Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union with the protocols and declarations]. Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy – Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06W [in Ukrainian].
13. EU High Representative for Foreign Affairs and Security Policy. *European Council, Council of the European Union*. Retrieved from: <https://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/high-representative-foreign-affairs-security-policy/> [in English].
14. Podojnitsyn, V., Yafonkin, A., Manzhaj, O. (2024). Pravovi zasady oboronnoi standartyzatsii Yevropejs'koho Soiuzu [Legal Principles of Defense Standardization of the European Union]. *Analitichno-porivnial'ne pravo navstvo – Analytical and comparative law*. (№ 2. 766–772) Uzhhorod [in Ukrainian].
15. Tomolya, János (2015). Operation “Artemis”: The First Autonomous EU-led Operation. *ARMS*. Vol. 14, № 1. 121–132. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/356606581_Operation_Artemis_The_First_Autonomous_EU-led_Operation [in English].
16. Missions and Operations. *European Union websites*. Retrieved from: https://www.eeas.europa.eu/eeas/missions-and-operations_en [in English].
17. Member countries. *North Atlantic Treaty Organization*. Retrieved from: <https://www.nato.int/nato-welcome/index.html> [in English].
18. Operations and missions: past and present. *North Atlantic Treaty Organization*. Retrieved from: https://www.nato.int/cps/ra/natohq/topics_52060.htm [in English].
19. The North Atlantic Treaty. Washington D.C. (4 April 1949). Retrieved from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm [in English].
20. About ASEAN. *The ASEAN Secretariat*. Retrieved from: <https://asean.org/about-asean> [in English].
21. The ASEAN Charter (30th Reprint). *Association of Southeast Asian Nations*. Retrieved from: <https://asean.org/book/the-asean-charter-30th-reprint/> [in English].
22. Zone of peace, freedom and neutrality declaration. Adopted by the Foreign Ministers at the Special ASEAN Foreign Ministers Meeting in Kuala Lumpur, Malaysia (27 November 1971). Retrieved from: https://www.icnl.org/wp-content/uploads/Transnational_zone.pdf [in English].
23. Treaty on the Southeast Asia Nuclear Weapon-Free Zone. *The ASEAN Secretariat*. Retrieved from: <https://asean.org/treaty-on-the-southeast-asia-nuclear-weapon-free-zone/> [in English].
24. ASEAN and ADMM: Climbing Out of a Deep Hole. *FULCRUM*. Retrieved from: <https://fulcrum.sg/asean-and-admm-climbing-out-of-a-deep-hole/> [in English].
25. Prashanth Parameswaran. Malaysia Wants an ASEAN Peacekeeping Force. *Diplomat*. Retrieved from: <https://thediplomat.com/2015/02/malaysia-wants-an-asean-peacekeeping-force/> [in English].
26. Constitutive Act. *African Union*. Retrieved from: <https://au.int/en/constitutive-act> [in English].
27. The Peace & Security Council. *African Union*. Retrieved from: <https://au.int/en/psc> [in English].
28. African-led Peacekeeping Proves Its Value, but Faces Challenges. *ADF*. Retrieved from: <https://adf-magazine.com/2023/11/african-led-peacekeeping-proves-its-value-but-faces-challenges/> [in English].
29. Nantulya, P. (2022) The African Union at 20: Much Accomplished, More Challenges Ahead. *Africa Centre for Strategic Studies*. Retrieved from: <https://africacenter.org/spotlight/african-union-20-much-accomplished-more-challenges-ahead/> [in English].
30. Treaty of Joint Defense and Economic Cooperation Between the States of the Arab League (June 17, 1950). *Lillian Goldman Law Library*. Retrieved from: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/arabjoin.asp [in English].
31. Arab summit agrees on unified military force for crises. (2015). *Reuters*. Retrieved from: <https://www.reuters.com/article/mideast-arabs-communiqué-idUSL6N0WV03T20150329/> [in English].
32. U Livii islamisty obezholovyly 21 iehypets'koho khrystyianyna-kopta [In Libya, Islamists beheaded 21 Egyptian Coptic Christians]. *TSN*. Retrieved from: <https://tsn.ua/svit/u-liviyi-islamisti-obezholovili-21-yegipetskogo-hristyanina-kopta-409520.html> [in Ukrainian].

Kiryk Alla,

PhD in Law,

Associate Professor at the Department of International and European Law

(Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law, Khmelnytskyi)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0729-5986>

ORGANIZATIONAL AND LEGAL MECHANISMS FOR ENSURING INTERNATIONAL PEACE AND SECURITY IN THE ACTIVITIES OF REGIONAL ORGANIZATIONS

The article is devoted to the issue of the activities of regional organizations in ensuring international security. The most famous regional organizations were selected for the study: The Organization for Security and Cooperation in Europe, the European Union, the North Atlantic Treaty Organization, the Association of Southeast Asian Nations, the African Union, and the League of Arab States. Special attention is paid to the mechanisms for maintaining peace and security within each of the regional organizations. Attention is also drawn to the existence of joint armed forces that are created to protect civilians in emergencies resulting from armed conflicts or natural disasters and to counteract challenges that arise in the region. It is established that the studied regional organizations in the field of security can be divided into two

categories: regional organizations of security competence (OSCE, NATO) and regional organizations of a general nature with elements of security cooperation (AU, ASEAN, EU, LAS). In addition, it is determined that each of the studied regional organizations has its own approach to solving security problems and mechanisms for ensuring peace and security in the region. Particular attention is paid to peacekeeping, which remains one of the most effective tools for responding to current challenges to global peace and security. The purpose of such operations is to help countries affected by conflict make the transition to peace. It is emphasized that a number of organizations have created a legal framework for peacekeeping missions in their treaties. Some organizations conduct peacekeeping operations jointly with the United Nations, but there are also organizations that have conducted such activities independently. It is established that due to the proximity of states and their better knowledge of the conflict context, regional peacekeeping is more timely and effective.

Key words: regional organizations, international security, regional security, peacekeeping forces, security cooperation, international conflict, UN.

Надіслано до редколегії 13.02.2025